

Özgün Makale (Derleme)

Unique Article (Review)

Geliş Tarihi – Submitted: 15.12.2021

Kabul Tarihi – Accepted: 25.12.2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Tekindal, M. & Tonbalak, K. (2021). Nitel araştırmalarda meta-sentezin kapsamı ve yaşlılık alanında meta-sentez örnekleri. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (2), 235-268.

Doi: <https://doi.org/10.54961/uobild.1036670>

**NİTEL ARAŞTIRMALARDA META-SENTEZİN KAPSAMI VE YAŞLILIK ALANINDA
META-SENTEZ ÖRNEKLERİ**

Melike TEKİNDAL¹

Kübra TONBALAK²

ÖZET

Meta-sentez, nitel araştırmalardan elde edilen bulguların sistematik olarak gözden geçirilmesi, bütünleştirilmesi ve yorumlanması olarak tanımlanmaktadır. Ulusal ve uluslararası literatürde meta-sentez yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen birçok araştırma bulunmakla birlikte, ulusal literatürde meta-sentezin kapsamını ve sürecini açıklayan sistematik bir çalışmaya ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle bütünsel olarak bir araya getirilen meta-senteze ait bilginin örneklerle de desteklenmesi uygulayıcılar için gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu çalışma ile nitel araştırmalarda meta-sentezin tanımı, kapsamı ve sürecinin açıklanması ile birlikte, yaşlılık alanında yapılmış meta-sentez örneklerine yer vererek, bu alanda rehber niteliğinde bilgi bütününe ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırma, meta-sentez, yaşlılık.

¹ Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: meliketunctekindal@gmail.com ORCID: 0000-0002-3453-3273

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Yaşlı Sağlığı Anabilim Dalı, e-posta: kubratonbalak@gmail.com ORCID: 0000-0002-6483-1132

THE SCOPE OF META-SYNTHESIS IN QUALITATIVE RESEARCH AND EXAMPLES OF META-SYNTHESIS IN AGING

ABSTRACT

Meta-synthesis is defined as the systematic review, integration and interpretation of findings from qualitative research. Although there are many studies carried out using the meta-synthesis method in the national and international literature, it has been observed that there is a need for a systematic study explaining the scope and process of meta-synthesis in the national literature. It was thought that it was necessary for practitioners to support the knowledge of meta-synthesis, which was brought together holistically, with examples. With this study, the definition, scope and process of meta-synthesis in qualitative research is explained, together with examples of meta-synthesis in the field of old age, it aims to reveal the body of information as a guide in this field.

Keywords: Qualitative research, meta-synthesis, aging,

GİRİŞ

Nitel araştırma, insanların dünyayı nasıl deneyimlediklerini anlamak için kullanılır. Nitel araştırmaya yönelik birçok yaklaşım olsa da, bunlar esnek olma eğilimindedir ve verileri yorumlarken zengin anlamı korumaya odaklanılır. Yaygın yaklaşımlar; kuram oluşturma, etnografi, durum araştırması, fenomenolojik araştırma ve anlatı araştırmasını içerir. Bu yaklaşımlar, bazı benzerlikleri paylaşırlar ancak farklı amaç ve bakış açılarını vurgularlar. Nitel araştırma; araştırma sorusunun belirlenmesiyle başlayan, analitik genellemelere ulaşılmasıyla sonlanan bir süreçte oluşturulur. Meta-sentez, bireysel çalışmalarda nitel bulguları yorumlamak ve sentezlemek için bir tasarım işlevi görür. Yalnızca mevcut tüm verileri özetlemeyi amaçlamaz; hem bilgi hem de teorinin ilerlemesi için 'üçüncü düzey' bulgular oluşturmak için farklı nitel çalışmalardan elde edilen bulguları yorumlayarak konulara yeni bakış açıları sunar.

Meta-sentezde bulunması gereken bazı özellikler bulunmakla birlikte meta-sentezin, nitel araştırmaların sentezlenmesi ihtiyacından ortaya çıktığı düşünülmektedir. Meta-sentezin meta analizle benzerlik ve farklılıkları bulunur. Nitel araştırmalarda olduğu gibi

meta-sentezde de geçerlik ve güvenilirlik araştırmanın inanılabilirliği açısından ön planda tutulur. Meta-sentez çalışmalarında geçerlik ve güvenilirliğin sağlanabilmesi için belirli hususlar dikkate alınır. Meta-sentezin aşamaları ise araştırma sorusu oluşturmayla başlayan ve bulguların sunumuyla sonlanan bir süreci kapsar.

Meta-sentez çalışmaları yalnızca birden fazla çalışmadaki sonuçların toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması için sistematik bir yaklaşım değil, aynı zamanda senteze dahil edilen çalışmaların ortak yorumundan ortaya çıkan kapsamlı yorum geliştirmeyi de içerdiği için yaşlılık alanındaki verilecek örnekler ile meta-sentez sürecinin daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, bu yöntemi uygulamak isteyen araştırmacılar için bir rehber oluşturmaktır. Bunun için meta-sentezin tanımını, kapsamını ve sürecini açıklamak ve yaşlılık alanında yapılmış meta-sentez örneklerine yer vererek önemini görünür kılmaktır.

Meta-sentezi açıklayabilmek ve anlayabilmek için, nitel araştırmanın temel bilgilerinin aktarılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Buradan hareketle çalışmada öncelikle nitel araştırmanın tanımı ve doğası; nitel araştırmanın özellikleri; ne zaman nitel araştırmaya ihtiyaç duyulduğu; nicel araştırmadan farkları; nitel araştırma sürecinin adımları açıklanmaktadır. Sonrasında da meta-sentezin tanımı ve içeriği; meta-sentezin özellikleri; meta-sentez çalışmasında bulunması gerekenler; meta-sentezde sentez yaklaşımları; meta analizden farkları; meta-sentezin sınırlamaları; meta-sentez hazırlanmasının metodolojik yönleri; meta-sentez çalışmalarında geçerlik ve güvenilirlik; meta-sentezin aşamaları açıklanmaktadır.

Nitel Araştırmanın Tanımı ve Doğası

Nitel araştırma duyguların, davranışların derinlemesine incelenmesi ve yorumlanması için önemlidir. Nitel araştırma, “insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılan bir eylemdir” (Kümbetoğlu, 2019). Neden ve nasıl sorularını yanıtlamaya odaklanan nitel araştırma, insan davranışlarıyla ilgilendir. İnsanların ihtiyaçları, deneyimleri, davranışları, güdüleri, arzuları ve beklentileri dahil olmak üzere sosyal olarak oluşturulmuş fenomenlerin anlaşılması nitel araştırma ile sağlanır (Glass, 1976). Nitel araştırma, deneyimleri görünür kılmak için farklı süreçlerden oluşmaktadır. Bu deneyimler; gözlemci notları, görüşmeler,

fotoğraflar, günlükleri içeren bir temsiller serisine dönüştürür (Creswell, 2013). Nitel araştırma, bir fenomenin davranışının veya bağlamının tüm karmaşıklığını kapsayan bir tanımını sunmaktadır. Fenomenin deneyiminin karmaşıklığı ve çokluğu belgelenmeye çalışılır (Whitley ve Crawford, 2005). Nitel araştırma, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının, farklı veri oluşturma yöntemleri kullanılarak, amaca yönelik belirlenen katılımcıların yaşam deneyimlerinin bütüncül ve derinlemesine incelenmesidir. Nitel araştırma aynı zamanda sosyal problemlerin kültürel bağlamda incelenmesidir (Creswell, 2013; Tekindal ve Uğuz- Arsu, 2020).

Nitel verilerle, nicel çalışmalardan elde edilen kanıtların daha iyi anlaşılmasına ve daha fazla yorumlanmasına yardımcı olunur (Glass, 1976). Nitel sentezlerle, nitel çalışmalardan oluşturulan verilerin yeniden okunması ve bütünleştirilmesi için farklı yöntemlerin birleştirilmesi sağlanır (Ring, Jepson, Ritchie, 2011). Nitel sentezler, birden çok çalışmada sonuçları toplamak, analiz etmek ve yorumlamak için yalnızca sistematik bir yaklaşım değildir. Aynı zamanda senteze dahil edilen çalışmaların ortak yorumundan ortaya çıkan kapsayıcı bir yorumlama da gerekli görülmektedir (Barnett ve Thomas, 2009). Bu nedenle, "bütünü parçaların tek başına verdiği anlamdan daha fazla anlamı olan bir şeye dönüştürmek" için herhangi bir çalışmanın bulgularının ötesine geçmek hedefdir (Noblit ve Hare, 1988). Nitel araştırmalar katılımcıların deneyimlerini, yükledikleri anlamları ve bakış açılarını hem derinlemesine hem de genel olarak incelemek için değerli araçlar olarak kabul edilmektedir. Araştırmadaki boşlukları belirlemek, birincil çalışmaların gelişimini göstermek ve sağlık müdahalelerinin geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesiyle kanıt sağlamak için özellikle yararlı oldukları görülmektedir (Tong, Flemming, McInnes, Oliver, Craig, 2012). Nitel araştırmalar öncelikle soruları neden ve nasıl olarak yanıtlamaya odaklanır. İnsan ve insan deneyimleriyle ilgilidir ve bireylerin ihtiyaçları, deneyimleri, davranışları, güdülerini, istekleri ve beklentileri dahil olmak üzere sosyal olarak yapılandırılmış fenomenlerin anlaşılmasını sağlayabilir. Aynı zamanda nitel araştırma, araştırmaya dayalı kanıtların üretilmesinde ve araştırma kapsamındaki olgunun derinlemesine kavranmasında önemli bir rol oynamaktadır (Ludvigsen vd., 2016).

Beş nitel araştırma yaklaşımına bakıldığında; anlatı araştırması, bir olay veya birbiriyle kronolojik ilişkisi bulunan olaylar hakkında yazılı metinler veya konuşmalardır. Etnografi araştırmasıysa, araştırmacının ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının ve dilinin paylaşılan ve öğrenilen modelleri tanımladığı ve

yorumladığı nitel bir desendir. Durum araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı bilgi topladığı bir yaklaşımdır. Fenomenolojik araştırmada birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamı keşfedilir. Kuram oluşturma araştırmasındaysa, betimlemenin ötesine geçmek, bir süreç veya eyleme ilişkin “birleştirilmiş kuramsal açıklama” ortaya koymaktır. Aynı zamanda bir kuram oluşturmak, keşfetmektir (Creswell, 2013). Ayrıca nitel araştırmanın özellikleri de meta-sentez için bilinmesi gereken bilgiler arasında yer almaktadır.

Nitel Araştırmanın Özellikleri

Nitel araştırmayı ve meta-sentezi daha iyi kavrayabilmek adına özelliklerini bilmek önemlidir. Creswell (2020)'e göre nitel araştırma yapmak için benimsenen özellikler şunlardır:

- Nitel araştırmalar çalıştıkları ve aşına oldukları konuyu ya da sorunu çalışırlar, bunun için görüşme ya da gözlem yöntemlerini kullanırlar.
- Veri toplamada temel araç olarak araştırmacıya güvenilir. Araştırmacı tarafından dokümanlar incelenerek, davranışlar gözlemlenerek ve katılımcılarla bizzat görüşülerek veri oluşturulur.
- Genellikle tek bir veri kaynağı yerine çoklu veri kaynakları kullanılır (gözlem, görüşme, döküman)
- Tümevarım ve tümdengelim içerir.
- Araştırma sürecinde katılımcıların yaşanan sorun ya da konu ile ilgili yorumları ve deneyimleri görünür kılınmaya çalışılır.
- Yapılandırılmış bir desen yerine zamana ve sürece göre değişen deseni kapsar.
- Yansıtıcı ve yorumlayıcıdır.
- Odağa alınan konu ile ilgili büyük resim çizilmeye çalışılır.

Bunlara ek olarak Kümbetoğlu'na (2019) göre nitel araştırmalarda bulunan özellikler şunlardır:

- Nitel araştırmaların amacı anlamak, araştırma faaliyetlerinin sonucu gerçeğliği olduğu gibi tanımlamak olduğundan, nitel araştırmalarda niçin sorusundan çok ne ve nasıl sorularına odaklanılır.
- Sınırları belirli bir araştırma planına sahip değildir.
- Araştırma sorusunu oluşturan kavramsal temel esnektir.
- İncelenen birey veya grup davranışlarının ya da doğal sũreçlerin insanlarca algılanan ve yeniden kurgulanan bir resmi sunulur.
- Bilgiyi oluştururken belirli kurallar, yöntem ve tekniklere dayanır.

Bu özellikler bize nitel araştırmanın ne zaman yapılması gerektiği ile ilgili soruları da akla getirmektedir.

Ne Zaman Nitel Araştırmaya İhtiyaç Duyarız?

Nitel araştırmaya birçok sebepten dolayı ihtiyaç duyulabilmektedir. Creswell (2020)'e göre nitel araştırma yapmaya ihtiyaç duyulan sebepler şu şekilde sıralanabilir:

- Karmaşık bir konunun detaylı olarak anlaşılmasını sağlamak için,
- Katılımcıların yaşam deneyimlerini aktarmaları, deneyimlerin görũnũrlũđũnũ sağlamak için katılımcıların güçlenmesi ve gücũn dengelenmesi için,
- Nicel araştırma sonrası yetersizlik hissedilip daha derin bir araştırma yapmak için,
- Yapılandırılmış bir yazım tekniği yerine, yaratıcı yazım teknikleri kullanılarak istendiği için,
- Katılımcıların ele alınan konuyu ya da sorunu içinde buldukları bağlama ve ortama göre ele alınmak istendiği ve ölçũlemeyen değişkenlerin belirlenmesi için,
- Nicel araştırma sonuçlarının bağlantılarını ve nedenselliğini açıklamak için,
- Belirlenmiş olan konuda yeterli evren ve örnekleme ulaşılamadığı, var olan teoriler sorunu açıklamada yetersiz kaldığında teori geliştirmek için,
- Deneyimler incelenmek istendiği için,
- Katılımcılardan doğrudan bilgi edinmek için,
- Bastırılmış sesleri duyurmak için nitel araştırma yapılır.

Nitel araştırmanın tanımı ve doğası, özellikleri, gerçekleştirilme sebepleri ve nicel araştırma ile olan farklarını açıklanması nitel araştırma sürecinin adımlarını açıklamak için temel oluşturmaktadır.

Nitel Araştırma Sürecinin Adımları

Nitel araştırma, yalnızca neyin, nerede ve ne zaman olduğunun ayrıntıları yerine davranışların, tutumların ve motivasyonların nedenlerini kapsamaya çalışma eğilimindedir. Creswell'e (2013) göre nitel araştırmanın süreci probleminin belirlenmesiyle başlayan ve analitik genellemelere ulaşılarak sonlanan aşamaları içerir:

1. Araştırma problemi belirlenir: Araştırma probleminin belirlenmesinde nitel araştırmalarda üç temel kaynak kullanılır. Bunlardan bir tanesi alan yazın taramasının yapılmasıdır. Özellikle bir çerçeve oluşturmak için ve problemin saptanmasında alan yazın taraması araştırmacıya yardımcı olmaktadır. Bir diğer kaynak ise özellikle araştırmanın problemini ortaya koymak açısından önemlidir. Bu, araştırmacının bireysel ve mesleğe dönük deneyimleridir. Araştırma probleminin belirlenmesi merkezde yer alır ve diğer aşamaları etkiler. Araştırma problemini net bir şekilde en başta belirlemek her zaman mümkün olmayabilmektedir. Süreç içinde ortaya çıkan bulgular, araştırma probleminin kapsamının ve derinliğinin belirlenmesinde ve değiştirilmesinde etkili olabilir. Araştırma probleminin değerlendirilmesinde iki önemli ölçüt bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi araştırmanın önemi, diğeri ise araştırmanın yapılabilirliği ile ilgilidir. Araştırmanın önemi, sorunun anlaşılabilirliği ve sonraki planlamalar için gereklilik taşıırken, araştırmanın yapılabilirliği ise var olan kaynaklar dahilinde bu araştırmanın yürütülüp yürütülemeyeceğine ilişkin bilgi sunmaktadır.
2. Kuramsal çerçeve oluşturulur: Araştırmacı kuramsal bir çerçeveye sahipse problemle ilgili boyutları tanımlayabilir, bu boyutların birbiriyle olan ilişkisini saptayabilir. Bilgi toplama araçlarını daha işlevsel olarak belirleyebilir. Aynı zamanda analiz aşamasından temaların belirlenmesini daha işlevsel olarak yapabilir. Ancak bu tür araştırmalarda araştırmacının her zaman kuramsal bir dayanağı olmayabilir.
3. Araştırma soruları yazılır: Araştırma sorusu, araştırma problemi ve kavramsal çerçeveye göre belirlenir. Aynı zamanda araştırma sorusu nitel araştırmada veri

toplama sürecinde farklılık gösterebilir. Süreç içinde yapılan görüşmelere göre farklı sorular eklenebilir. Genel bir yaklaşım, genel bir sorudan başlayarak alt araştırma soruları oluşturmak şeklindedir.

4. Araştırma katılımcıları belirlenir: Nitel araştırmalarda araştırmacının odağına bakmak önemlidir. Eğer birden fazla durum varsa her durumu temsilen katılımcının araştırmaya dahil edilmesi gerekir. Veri miktarına da bakılmalıdır. Nitel araştırmalarda genellikle veri miktarı arttıkça katılımcı sayısı azalır. Diğer bir önemli husus da araştırmada veri doyumuna ulaşılmasıdır. Farklı durumlar incelendikten sonra artık farklı ve yeni bir bilgiye ulaşılamıyorsa, aksine yeni katılımcılarla konuşulduğunda hep aynı içerik tekrarlanır hale geldiyse daha fazla durumu incelemenin çalışmaya katkısı olmayacağı anlamına gelir. Bu kriterlere bakılarak örneklem belirlenir.
5. Araştırmacının rolü belirlenir: Araştırmacı kendisinin sahip olduğu önyargı ve ön kabullerinin farkında olması ve araştırma sürecine bu ön kabullerini yansıtmaması gerekir. Bu nedenle araştırma sürecinde araştırmacının rolünün yani nerede ve nasıl konumlandığının şeffaf bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Araştırmacı genellikle çalışılan alanı tanır ve katılımcılar ile yakından ilişki kurar. Bu nedenle araştırmacı araştırma sürecinde verinin oluşmasını sağlayan kişidir. Dolayısıyla da araştırmacının gözlemleri ve yorumları da sonuç üzerinde belirleyici olmaktadır.
6. Veriler toplanır/ oluşturulur: Veri toplama sürecinde görüşme, gözlem veya doküman incelemesi yoluyla veri toplama gerçekleştirilebilir. Veri toplama araçları geliştiriliyorsa, özellikle görüşmelerdeki hazırlanan sorular için uzman görüşü olarak kapsam geçerliğinin elde edilmesi bu kısımdaki önemli boyutlardan bir tanesidir. Nitel araştırmalarda farklı veri toplama yöntemleri kullanılır. Birden fazla veri toplama yönteminin kullanılması nitel araştırmalarda önerilen yaklaşımlardan bir tanesidir.
7. Veriler analiz edilir ve yorumlanır: Nitel araştırmalarda veri analizinde iki temel analiz yöntemi vardır. Bunlardan bir tanesi betimsel analiz yani derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılan analizdir. Bir diğer analiz yöntemi ise içerik analizidir. Bu analiz yöntemi verilerin daha derinlemesine incelenmesi, verileri açıklayan kavram ve temalara süreç içerisinde ulaşılması için kullanılır.

8. Sonuçlar sınıflandırılır ve analitik genellemelere ulaşılır: Aynı sosyal olayı tekrar tekrar yaşamak mümkün olmadığından, bir sosyal olayı inceleyen araştırmancın bir başka sosyal olaya da genellenebilirliğinin sağlanmasının güç olduğu bilinir. Önceden ortaya konan kuramlar teyit edilebileceği gibi çürütülebilir. Yeni bir kuram ortaya çıkartılabilir. Ancak bu araştırma deseninden uygulamacıların direkt olarak neleri yapmaları ya da yapmamaları gerektiğine ilişkin keskin çıkarımlarda bulunulmaması gerekir. Bunun yerine bir öneri ya da bir bakış açısı olarak elde edilen bulguları sunmak ve tartışmak daha doğru olabilir.

Bu çalışmada meta-sentezi açıklayabilmek için nitel araştırmanın ne olduğu, içeriğinin özelliklerinin, süreç adımlarının öncelikli olarak verilmesi gerekmektedir. Meta-sentez yöntemini uygulayabilmek için nitel araştırma yöntemi ve sürecine hakim olmak ve deneyimlemek gerekmektedir. Çünkü meta-sentez araştırmaları belirli konuda gerçekleştirilmiş olan niteliksel araştırmaların sonuçlarının, benzer şekilde nitel felsefe ile incelenip, benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırmalı olarak ele alınmasını (Aspfors ve Fransson, 2015) kapsadığı için, araştırmacıların nitel araştırma yöntemini bilmeleri gerekmektedir.

Meta-Sentezin Tanımı ve İçeriği

Yeni teoriler üretmek, kavramsal modeller geliştirmek, araştırmadaki boşlukları tanımlamak, mevcut bilgiye geniş kapsamlı anlayışlar eklemek ve mevcut bilgi durumuna kanıt sağlamak için meta-sentez yapılır (Chrastina, 2018).

Meta-sentez araştırmayı değerli bulgularla zenginleştiren önemli bir yöntemdir (Mohammed, Moles, Chen 2016). Meta-sentez, nitel çalışmaların sonuçlarının ve bulgularının yalnızca bir özeti değildir. Sürecin bulgularının yeniden kavramsallaştırılmasını ve daha sonra bunların, bireysel çalışmalardan elde edilenlerin ötesinde yeni anlayışlar yaratmak için yorumlamasını sağlamaktadır. Meta-sentez sonucunda, yeni teoriler üretmek, kavramsal modeller geliştirmek, araştırmadaki boşlukları belirlemek, mevcut bilgiye geniş kapsamlı anlayışlar eklemek ve mevcut bilgi durumuna kanıt oluşturmak sağlanır (Campbell vd., 2003). Kavramsal olarak zengin nitel araştırmaların meta-sentezleri, araştırma ve bilgi aktarımı için yüksek düzeyde kanıt üretme potansiyeline sahiptir (Chrastina, 2018).

Meta-sentez, belirli bir ilgi alanı hakkında daha bilinçli bir anlayış geliştirmek amacıyla geniş bir şekilde literatürü gözden geçirmek ve bulguları sistematik olarak sentezlemek

için kullanılan bir araştırma metodolojisidir (Tang, 2009). Meta-sentez, literatürde var olan nitel araştırma sonuçlarının sadece incelenmesi değil, aynı zamanda literatürdeki nitel araştırma verilerinin anlamsal analizine ve sentezine dayanan, yeni geniş bilgilerin üretildiği metodolojik bir yaklaşımdır (Lachal, Revah-Levy, Orri, Moro, 2017). Meta-sentez, aydınlatıcıdır ve fenomenlere bütüncül bir bakış sunan çok sayıda araştırmadan elde edilen nitel bulguların sentezinden kaynaklanmaktadır (Glass, 1976). Meta-sentez yaklaşımı, olgudan ve bağlamından etkilenenlerin bakış açılarını, olguyu ve kavramı araştıran yazarların çıkarımlarını yakından incelemek için uygun bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla, bir fenomenin anlamı ve önemine ilişkin daha sağlam bir açıklama üretmek için nitel çalışmadan elde edilen bulguları bütünleştirme fırsatı sağlanır (Willig ve Wirth, 2018). Bir meta-sentezde amaç, özetlerin ötesine geçmek ve birincil çalışmalardan elde edilen bulguların yeni yorumlarını sunmaktır. Meta-sentez, konuyla ilgili çeşitli çalışmaların niteliksel açıklamalarını bir araya getirerek mevcut bilgileri ilerletebilir, böylece yeni bilgiye dayalı araştırma uygulaması için daha geniş bir çerçeve sağlanır (Clemmens, 2003). Kişilerin deneyimlerinin, fenomenolojik çalışmalarının sonuçlarını bütünleştirmek için kullanılan bir yöntemdir. Meta-sentez yaklaşımının bir diğer amacı da, mevcut bilgiyi anlamaktır (Atkins vd., 2008). Meta-sentezler doğaları gereği açıklayıcı, tanımlayıcı ve yorumlayıcıdır. Bir fenomenin anlayışının ve mevcut teorilerle ilişkilerinin genişletilmesi sağlanır. Bu, birbiriyle ilişkili çok sayıda nitel çalışmanın entegrasyonu yoluyla gerçekleşir (Chrastina, 2018). Tanımlardan da görüldüğü gibi meta-sentez ikincil nitel analiz yöntemi olup, sistematik nitel analizi; açıklamayı, tanımlamayı ve çözümlenmeyi içerir; nitel olarak var olan bilgiyi genişletir ve ilerletir.

Meta-sentezde önceki çalışmalarda bildirilen nitel bulgular, belirli olayları daha derinlemesine anlamak için yapı taşları olarak kullanılır. Analiz edilebilecek bulgu türleri şunları içerir: *yorumlanmış veriler*, *analiz edilmemiş alıntılar*, *alan notları* ve *belgelerdir*. Araştırmacıların belirli bir araştırma sorusunu tanımlamasını ve ardından araştırma sorusunu ele almak için nitel kanıtları aramasını, seçmesini, değerlendirmesini, özetlemesini ve birleştirmesini sağlayan bir süreçtir. Meta-sentez, özetleyici bulguları veya yeni teoriyi bildirmek için tümevarımsal yorumlama yöntemlerini kullanır. Meta-sentez, birden fazla nitel çalışmanın bulgularını bir araya getirir ve ardından parçalara ayırır. Kavramları ve kalıpları açıklığa kavuşturabilen, bireysel çalışmalardan daha sağlam olan yeni bulgular üretmeyi amaçlayan eksiksiz

ve titiz bir çalışmadır. Meta-sentezde, araştırma kriterleri önemlidir ve kapsamlı olması gerekir. Ancak son zamanlarda araştırmacılar tarafından meta-sentezin metodolojik adımları tartışılmış, meta-sentez yapmak için farklılıklar ve karşılıklı anlayış vurgulanmıştır (Erwin, Brotherson, Summers, 2011).

Sandelowski ve Barroso'ya (2003) göre meta-sentez için üç farklı yaklaşım olabileceği öne sürülür:

- İlgili bir alanda bir araştırmacının birden fazla çalışmasının bulgularının entegrasyonu;
- İlgili bir alanda farklı araştırmacılar tarafından yapılan çalışmaların sentezi;
- Nitel araştırmalardaki kilit unsurların nicel özeti.

Meta-senteze ilişkin yaklaşımlardan ilki, oluşturulan bilginin bu temel ilkesini kabul ettiği için "en saf" olarak görülür. Dezavantajı, çoklu bakış açılarının keşfedilmesine izin vermemesidir. İkincisi, bugüne kadar en yaygın olarak benimsenen yaklaşımdır. Üçüncüsü, aslında buluşsal bir noktadan ziyade metodolojik bir noktadır ve tartışmalı olarak, bu teknik yüzeysel olsa da herhangi bir meta-sentezde kullanılabilir (Walsh ve Downe, 2005).

Meta-sentezde ilgili bir konu için bir araştırmacıya ait ya da farklı araştırmacılara ait yorumlanmış veriler, analiz edilmemiş alıntılar, alan notları ve belgeler kullanılacak veri türleri arasında yer almaktadır. Ayrıca nitel araştırmalar için önemli odakların nicel özeti de meta-sentez kapsamında kullanılabilir.

Meta-Sentezin Özellikleri

Meta-sentezi daha iyi anlayabilmek adına özellikleri iyi bilinmelidir. Meta-sentez araştırmalarında nicel araştırmalarda var olan istatistiksel analizlerden ziyade, senteze dâhil ettiği her bir çalışmanın bulgularını yorumlayan ve açıklayan yorumlayıcı anlatılara yer verilir (Polat ve Ay, 2016). Bir meta-sentezde, araştırma alanının yeni bir yorumunu oluşturmak için nitel veriler bir araya getirilir. Yeni teoriler oluşturmaya yardımcı olunur. Meta-sentez çalışmalarında sadece nitel araştırmaların bulgularını veya karma yöntem ile gerçekleştirilmiş araştırmaların nitel bulgularını değerlendirmek gerekir. Meta-sentezler, süreç için nesnel bir çerçeve ve veri analizine titiz bir bilimsel yaklaşım sunar. Aynı zamanda araştırmacının öznelliğinin çalışmanın sonucuna gerekli katkısı arasında uygun bir denge kurar ([University Libraries, 2021](#)).

Bir meta-sentez çalışmasında bulunması gereken özellikler vardır. Bunlar; deneyim, ilgi alanı, hedefler, örnekleme, değerlendirme kriterleri, sentez yöntemi ve başlıkla ilgilidir.

- **Deneyim:** Önceden yapılmış nitel araştırma deneyimi, herhangi bir araştırmacının sahip olması gereken önemli bir özelliktir. İdeal olanıysa, araştırmacının önceden meta-sentez deneyimine sahip yetkin nitel araştırmacılarla birlikte çalışmasıdır. Bu mümkün değilse, deneyimli bir nitel araştırmacının desteği büyük önem taşır (Jensen ve Allen, 1996).
- **İlgi alanı:** Konu alanı araştırmacının ilgisini çekmelidir. Aynı konu alanında önceden bir meta-sentez çalışmasının yapıp yapılmadığını belirlemek de önemlidir (Jones, 2004).
- **Hedefler:** Önerilen sentezin hedefleri, meta-sentez çalışmasının amaçlarından biri veya daha fazlası ile uyumlu olmalıdır. Başlangıçta net hedeflerin belirlenmesi, sentez odağını verecek, örnekleme ve sentez yöntemiyle ilgili sonraki kararları daha kolay hale getirecektir (Sandelowski ve Barroso, 2003).
- **Örnekleme:** Dikkatlice oluşturulmuş bir araştırma sorusu önemlidir çünkü bu sorular hem çalışmanın yönünü hem de belirlenen makalelerin sayısını ve aralığını etkileyecektir. Araştırılacak yıllar da çalışmaların niceliğini ve çeşitliliğini etkileyecektir. Kitapların, yayınlanmamış tezlerin, yabancı dil bildirilerinin ve aynı çalışmadan birden çok makalenin dahil edilmesine ilişkin kararlar alınmalıdır. Tüm bu kriterler değerlendirilmeli ve gerektiğinde gerekçelendirilmelidir (Finlayson ve Dixon, 2008).
- **Değerlendirme kriterleri:** İlk olarak, birincil çalışmaların bir ön sentez değerlendirmesinin yapıp yapılmayacağına ilişkin karar alınmalıdır. Değerlendirme kriterlerinin önemli olduğu düşünüldüğünde, kullanılan format üzerinde anlaşmaya varılmalıdır. Hiçbir değerlendirme kriterinin uygulanmadığı durumlarda, gözden geçiren kişi, liyakatlerine (vaka çalışmaları ve otobiyografik açıklamalar) bakılmaksızın tüm çalışmaların dahil edilip edilmeyeceğini yine de değerlendirmelidir (Finlayson ve Dixon, 2008).
- **Sentez yöntemi:** Yöntem, büyük ölçüde sentezin amaçlarına ve bir sentezin analiz yoluyla neye izin verdiğine bağlı olacaktır. Örneğin, sentezin amacı teori geliştirmekse, o zaman birincil çalışmalardaki bulguların teorik gelişime ve daha

yüksek düzeyde soyutlamaya katılmaları koşuluyla, bir sentez yöntemi olarak en yararlı yöntem biçimsel teori olabilir. Bununla birlikte, esneklik için yer vardır ve araştırmacının belirli bir bilinen yöntemi benimsemesi veya uyarlaması makul olacaktır. En önemli husus, verilerin analizinin ve yorumlanmasının mümkün olduğunca şeffaf olduğundan emin olmaktır (Finlayson ve Dixon, 2008).

- Başlık: Sentezin başlığı, önceki aşamalarda alınan kararları yansıtmalıdır. Araştırmacı, sentez yöntemine atıfta bulunarak başlığı daha spesifik hale getirmek isteyebilir (Campbell vd., 2003).

Maddelerden de görüldüğü gibi meta-sentez araştırmacısının bilgili ve deneyimli olması gerektiği ilk maddede vurgulanmaktadır. Çalışılacak konunun araştırmacının ilgi alanına girmesi önemli bir gerekliliktir. Bunlarla birlikte meta-sentez araştırmasının hedefleri dikkatli kurgulanmalı, örnekleme hedefler odağında belirlenmelidir. Ayrıca hangi nitel araştırmanın meta-sentez kapsamında alınacağı belirlenmesi için değerlendirme kriterlerinin önceden belirlenmesi gerekmektedir. Belirli değerlendirme kriterleri ile araştırmaya dahil edilen nitel araştırmaların sentez yöntemi belirlenmelidir.

Meta-Sentezde Sentez Yaklaşımları

Meta-sentez çalışması Noblit ve Hare (1988) tarafından eğitim bilimleri alanında gerçekleştirmişler, gerçekleştirdikleri yönteme "meta-etnografi" olarak adlandırmışlardır. Ayrıca Stern ve Harris (1985), bir grup nitel çalışmanın birleşmesine atıfta bulunarak 'nitel meta-sentez' ifadesini kullanan ilk araştırmacılarıdır. Amaçları, bir grup benzer nitel çalışmanın bulgularını açıklayabilecek açıklayıcı bir teori veya model geliştirmektir. Bu amaç, bu yöntem ile nicel çalışmaların meta-analizi arasındaki temel farklılıklardan birini vurgulamaktadır.

Nitel çalışmaları sentezlemek için çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir: (1) meta etnografi; (2) tematik sentez; (3) anlatı sentezi; (4) meta özet; (5) eleştirel yorumlayıcı sentez; (6) teori temelli; (7) üst anlatı; (8) çerçeve çalışması sentezi; (9) ekolojik nirengi; (10) niteliksel çapraz durum analizi; ve (11) meta-çalışma (meta-yöntem, meta-veri ve meta-teori dahil) şeklindedir. Meta-etnografi; ilk geliştirilen, sosyal bilimlerde, psikoloji ve eğitim araştırmalarında en sık kullanılan yöntemdir (Hannes ve Macaitis, 2012). Meta-etnografi aynı zamanda son yıllarda yayınlanan meta-sentezlerin çoğunda en yaygın kullanılan yöntemdir (Chrastina, 2018).

Tıp ve hemşirelik araştırmalarında diğer alanlardan daha yaygın olarak yer alan meta sentez, geniş çerçevede araştırılan bilimsel literatürle, sağlam teoriler üretmek ve incelemelerin yapılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir metodolojidir (Debout, 2016). Meta-sentez çalışması yapmanın üç özel hedef vardır: (1) teori oluşturma; (2) teori açıklama ve (3) teori geliştirme şeklindedir. (Willig ve Wirth, 2018).

Meta-sentezin özelliklerinde yer alan “sentez yöntemi”nin belirlenmesi meta-sentezin gerçekleştirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Meta-sentez yaklaşımları incelendiğinde tarihsel süreçte ilk ortaya çıkan “meta-etnografi” yaklaşımıdır. Literatürde en sık kullanılan yaklaşımı oluşturmaktadır. Amacı da var olan nitel araştırma bulgularının bir araya getirilerek yeniden sentezlenmesi, yorumlanmasını içermektedir. Meta-etnografi ile birlikte alanda kullanılan farklı yaklaşımlarda bulunmaktadır.

Meta-Analiz ile Meta-Sentezin Farkları

Meta-sentezi daha iyi kavrayabilmek adına meta-analizle olan farklarını bilmek önemli görülür. Meta-sentezin arkasında yatan mantık, meta-analiz ile aynıdır. Yani belirli bir çalışmanın ötesinde bir çalışma alanını değerlendirmektir (Timulak, 2014). Meta analiz ise sistematik olarak yani önceden tanımlanmış adımlar izlenerek bir inceleme yapılması ve sonuçlarının nicel olarak analiz edilmesidir (Hernandez,Marti, Roman, 2020).

Meta-sentezin istisnai özelliği, “birincil nitel bulguların titiz bir ikincil nitel analizini yürütme” çalışmasıdır; meta-analizde ise “birincil çalışmalarda rapor edilen nicel sonuçların 'gerçek' parametrelerinin daha kesin tahminlerini getirmek” amaçlanır (Timulak, 2014). Amaç, bir meta-analizde olduğu gibi 'çalışmaları bir araya getirmek' anlamının ötesinde belirli bir fenomenin anlaşılmasını genişletmektir. (Grant ve Booth, 2009). Genel anlamıyla meta-sentez, tümdengelimli (Tang, 2009) ve toplayıcı (Timulak, 2014) olmaktan ziyade daha yorumlayıcıdır. Dolayısıyla, salt “analiz” yerine “sentez” teriminin tercih edilmesinin nedeni budur (Timulak, 2014). Meta-sentezin amacı iki yönlüdür. İlk olarak bir grup çalışmacı tarafından araştırılan bir olgunun, birincil çalışmalarda bulunan belirsizlikleri ve farklılıkları dahil olmak üzere daha kapsamlı bir tanımını sağlamak ve ikinci olarak ise araştırma yönteminin bulgular üzerindeki etkisinin bir değerlendirmesini sağlamaktır (Timulak, 2009).

Meta-analiz ve meta-sentez arasındaki temel farklılıklar nicel ve nitel araştırma arasındaki farklılıkları da kapsamaktadır.

Nicel araştırma ve nitel araştırma arasındaki farklar

Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birbirinden farklılıkları bulunur. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerine ilişkin karşılaştırmalar keskin ve sınırlayıcı görünmektedir. Gerçek hayatta bu kadar kesin çizgilerden söz edilemeyebilir ancak idealize edilmiş hali ile nicel ile nitel arasındaki farkı anlamamız önemlidir. İki farklı felsefi dayanaklara sahiptir. Bu nedenle ön kabulleri farklıdır. Nitel araştırmalarda gerçeklik deneyim sonucu yorumlanırken, nicel araştırmalarda gerçeklik açık, kesin, belirgin ve nesnedir. Nicel araştırmalarda değişkenler kesin sınırlarla belirlenir ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler ölçülebilirken nitel araştırmalarda değişkenler karmaşık ve iç içe geçmiştir ve bunlar arasındaki ilişkileri ölçmek zordur. Nicel araştırmalarda araştırmacı sürecin dışındadır ve olaylara nesnel bir tavır sergilerken nitel araştırmalarda araştırmacı sürecin içinde olur ve olaylar yakından izlenir. Nitel araştırmalar teori oluşturmayla sonlanırken nicel araştırmalara kuram ve denencelerle başlanılır. Nitel araştırmacının görevi genel teoriler ve açıklamalar yapmadan veya denemeden önce insanların özel durumlarını ve deneyimlerini anlamayı içerirken nicel araştırma özel durumlarda kavram oluşturmak, belli kişi ve gruplara ne olacağını tahmin etmek için var olan kurumsal bilgilerden yararlanır (Büyüköztürk, 2017).

Nicel araştırmalarda kullanılan tümdengelimli bir yaklaşım, dünyanın bir yönüne ilişkin önceki anlayışlara dayanır ve bu anlayıştan test edilen bir hipotez geliştirilir. Hipotez desteklenirse, önceki teorik anlayış desteklenir, eğer desteklenmezse anlayış değiştirilir. Tümevarımsal bir yaklaşım, önceki teorileri bir kenara bırakır ve verilerden dünyaya dair bir anlayış oluşturmaya çalışılır. Tümdengelimli bir yaklaşımla oluşturulan nicel araştırmalarda anketler uygun olabilir ancak tümevarımsal bir yaklaşımla oluşturulan nitel araştırmalarda açık uçlu sorulardan oluşan anketler kullanılır (Dew, 2007).

Meta-analiz ve meta-sentez arasındaki fark temelinde nitel ve nicel araştırma arasındaki farkları içermektedir. Ayrıca meta-analiz nicel araştırma bulgularına ait geniş çaplı kesinlik sonuçları vermek iken, meta-sentez nitel araştırma ile elde edilmiş olan nitel bulguları birer veriye dönüştürerek ikincil nitel analizinin gerçekleştirilmesidir.

Meta-Sentezin Sınırlamaları

Meta-sentezde bazı sınırlamalar mevcuttur. İlk olarak meta-sentez yalnızca yüksek kaliteli nitel araştırmalar için uygundur ve yalnızca sınırlı sayıda birincil çalışma barındırabilir. Niteliksel yöntemlerle ilgili araştırmacıların önemli metodolojik becerileri ve deneyimi olması gerekir. Dahil edilecek nitel çalışmaların detaylı inceleme, analiz ve yorumlanması gerekeceğinden nitel araştırma deneyimi olan araştırmacıların olması gerekir. Nitel araştırma hakkında gerekli bilgisi bulunmayan, deneyimi olmayan araştırmacıların meta-sentez çalışması yürütebilmesi güçleşir. Kanıtlarla ilgilenmek ve teori geliştirmek zaman alabilir. Meta-sentez birincil çalışmaların yeniden analizi ve yorumlanmasını gerektirdiğinden uzun ve yorucu bir süreç içerir. Meta-sentezde sayısal veriler yerine deneyimler ve yorumlamalar inceleneceği için meta-sentez bulguları politika yapıcılar ve uygulayıcılar tarafından daha fazla yorum yapılmasını gerektirir (Arai, 2007). Bu kapsamda meta-sentezi uygulayabilmek için yüksek kaliteli nitel araştırma bulgularının var olması gerekir. Ayrıca meta-sentezi gerçekleştirecek araştırmacıların konu ve yöntem hakkındaki bilgi-beceri-deneyimleri önemlidir.

Meta-Sentez Çalışmalarının Hazırlanmasında Kullanılan Metodolojik Kriterler

Meta-sentez süreci için; dahil edilen çalışmaların kapsamı, dahil etme kriterleri, kalite değerlendirmesi, en iyi veri sentezi yöntemi, bulguların raporlanması için kriterler gibi bileşenler tanımlanır (Sandelowski ve Barroso, 2003). Bu bileşenler; dahil edilen çalışmaların kapsamı ve dahil edilme kriterleri, arama ve erişim süreçleri, hedef konu, örneklem, zaman ve yöntem gibi bir dizi parametre içermektedir (Ludvigsen vd., 2016).

- Kapsam. Meta-sentez çalışmasına nitel yöntem (temelli teori, fenomenolojik analiz, vaka çalışmaları, anlatılar vb.) kullanan; açık, ayrıntılı yöntem ve metodolojiye sahip yalnızca yüksek kaliteli çalışmalar dahil edilir. İkincil olarak doktora tezleri de dahil edilebilir.
- Arama ve erişim süreçleri sırasında, üç temel ve önerilen prosedürün tamamı kullanılır. Bunlar, veritabanı eş anlamlılar sözlüğü terimlerinin kullanılması, serbest metin terimlerinin kullanılması ve geniş terimlerin kullanılmasıdır. Araştırmacılar tarafından genellikle ilgili kaynakları aramak için konu başlıkları, yazar adları ve anahtar sözcükler kullanılır.
- Dahil etme-hariç tutma kriterleri için örnekler şunlardır: (1) Çalışmanın türü niteldir; (2) çalışma akademik bir yayındır ve hakem tarafından gözden

geçirilmektedir; (3) çalışma, verilen fenomenin bağlamında araştırılan bir yayındır; (4) çalışma birincil verileri kullanır; (5) çalışmanın yazarları tanımlanmış bir örnek ve / veya örnekleme kullanır; (6) nitel veri toplama, tanınan bazı nitel yöntemler ile yapılır; (7) çalışma İngilizce (veya başka bir dilde) yazılır; (8) çalışma, araştırma probleminin tanımlanmış yönlerini de tanımlayabilir. Mümkünse, hem uygun olmayan hem de uygun olan çalışmalar başlangıçta tüm araştırmacılar tarafından belirlenir. Dışlama kriterleri için örneklerse şunlardır: (1) tamamen kavramsal veya teorik bir geçmişe sahip ve araştırma tasarımı olmayan çalışmalar; (2) nicel bir yöntem kullanan çalışmalar; (3) veri toplama aracı olarak kapalı uçlu anket soruları kullanılan çalışmalar; (4) nitel verileri temalar halinde düzenlenmeyen veya çalışma bulguları deneyimi yansıtmayan çalışmalar dışlanır. Araştırmacılar tarafından meta-senteze uygun olan ve olmayan tüm çalışmalar başlangıçta belirlenir.

- Zaman çerçevesi konusunda dikkat edilecek hususlara örnekler verilecek olursa; (1) bilimsel bulguların güncelliğini sağlamak için yayın süresi son 5 yıla sınırlandırılabilir (dahil çalışmaların yakın zamanda olması ve tarihsel deneyimlerden ziyade güncel bilgi durumunu yansıtmaması gerekir); (2) son 10 yıldaki (ikincil dönem) yayınlar kabul edilir; (3) üçüncül dönem araştırmada, araştırmacıların özel gereksinimlerine göre kaynakları içerir.
- Örneklem-kalite değerlendirmesi. Meta-sentez için seçilen makaleler, esas olarak araştırma hedeflerine, teorik geçmişine, veri toplamaya bağlı olarak tablo haline getirilir. Temel amaç katılımcıların belirli bir fenomeni anlaması, açıklaması ve fenomeni deneyimlemeleridir. Doğrulanmış bir kontrol listesi kullanılarak desteklenebilir. Metodolojik literatür çalışmasına ve daha önce yayınlanmış meta-sentezlere dayanarak, Niteliksel Değerlendirme ve Gözden Geçirme Aracı (Qualitative Appraisal and Review Instrument- QARI) ve Klinik Değerlendirme Becerileri Programı (Clinical Appraisal Skills Programme- CASP) kontrol listesi kullanılabilir (The Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual, 2014 ve CASP 2018). Her iki araç da nitel çalışmaların kalitesinin sistematik olarak değerlendirilmesini sağlar ve meta-sentez çalışmalarında yaygın olarak uygulanır. Bu programlar, her üç güvenilirlik düzeyine de katkıda bulunur (kesin, güvenilir, desteklenmeyen) (Hannes vd., 2010). QARI, çevrimiçi olarak erişilebilen uyumlu bir araçtır ve 4 puanlık bir ölçek kullanan 10 net soru

içerir (evet - hayır - net değil - uygulanamaz) (Hannes vd., 2010). CASP Kontrol Listesi, 3 ölçekli bir değerlendirme kullanan 3 değerlendirme bölümü içerir ("Çalışmanın sonuçları geçerli mi?", "Sonuçlar nelerdir?" , "Sonuçlar yerel olarak yardımcı olacak mı?") (CASP 2018).

- Veri Sentezi. Açıklayıcı veya teoriye dayalı yapıları tanıtmak yerine, katılımcıların deneyimlerini yazarlar tarafından tanımlanan şekilde yakalayan ana temalar kullanılmasına özen gösterilir. Katılımcıların ifadelerine göre yeni tema etiketleri oluşturulur. Bu gereksinim, tema kümelerinde sürekli olarak yapılan karşılaştırmalarla da desteklenir.

Meta-sentez araştırmaları hazırlanırken kullanılan metodolojik kriterler; kapsam, arama-erişim süreçleri, dahil etme-hariç tutma kriterler, zaman çerçevesi, örneklem-kalite değerlendirmesi, verilerin sentezi kriterler arasında yer almaktadır.

Meta-Sentez Çalışmalarında Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlilik, araştırmanın inanılabilirliği açısından ön planda tutulur. Meta-sentez çalışmalarında geçerlik ve güvenirliliğin sağlanabilmesi için birtakım hususlar dikkate alınır. İlk olarak çalışmanın amacı ve araştırma soruları açık bir şekilde ifade edilir. Bulguların geçerliliği için veri toplama metodu, dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütleri detaylı bir şekilde anlatılır. Konu ile ilgili ulaşılan çalışmaların sayısı ve bu çalışmalardan analize dâhil edilenler detaylı bir şekilde açıklanır. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların; metodolojisi, alanı, örnekleme ve çalışmanın gerçekleştiği coğrafya, veri toplama tekniği ve veri çözümlene yöntemleri belirtilir veya tablo şeklinde sunulur. Araştırmada inanılabilirliği artırmak için incelenen çalışmaların bulgularından kesitler sunulabilir. Ortak temaların belirlenmesi işlemi birden fazla alan uzmanı tarafından yapılır ve kodlayıcılar arasındaki uyum sağlanır (Polat ve Ay, 2016). Görüldüğü gibi nitel araştırmalarda olduğu gibi meta-sentez araştırmalarında da sürecin şeffaflığının yansıtılması geçerlik ve güvenirlilik açısından önceliklidir. Sürecin adımlarının detaylı olarak aktarılması ve süreç bilgisinin verilmesi ile araştırmaya olan inanılabilirliği arttıracaktır. Ayrıca uzman görüşünün alınması, kodlayıcılar arası uyumun sağlanması önemli geçerlik ve güvenirlilik kriterleri arasında yer almaktadır. Bunlarla birlikte araştırmacıların bilgisayar destekli nitel veri analizi programlarını kullanmaları süreçlerinin şeffaflığını sağlayacaktır. Analiz işlemlerini kolaylaştıracaktır.

Meta-Sentezin Aşamaları

Meta-sentez, araştırma sorularının belirlenmesiyle başlayan ve bulguların sunumuyla sonlanan bir süreci kapsamaktadır. Meta-senteze başlamadan önce bir araştırma grubu oluşturulur. Ekip çalışması önemlidir. Araştırma grubunun oluşumu ve çalışma yönteminin tanımı, herhangi bir sentez çalışmasında olduğu gibi meta-sentez çalışmasına başlamadan önce de önemli bir adımdır. Araştırmacı, farklı geçmişlere sahip araştırmacılarla işbirliği içinde çalışmalıdır (Toye vd., 2014). İşbirlikçi bir yaklaşım kaliteyi ve titizliği geliştirir (Lee, Hart, Watson, Rapley, 2015). Araştırma ekibi, meta-sentez konusunda eğitilmiş üyelerin yanı sıra çalışılan konuda uzman olanları içermelidir (Atkins vd., 2008). Meta-sentez yapmanın birçok yolu olduğundan, araştırma ekibinin araştırma sorusuna ve grubun uzmanlığına uyarlanmış birini seçmesi gerekmektedir (Noyes ve Lewin, 2011). Meta sentezin aşamalarına ilişkin en yaygın iki model vardır. Bunlardan birincisi, Hirshon ve diğerleri (2013)'ne göre meta-sentez çalışması yedi aşamada oluşturulur. Bu aşamalar şu şekildedir:

- “Araştırma sorularının belirlenmesi,
- Çalışmanın konusuna uygun anahtar kelimeler belirlenip alan yazın taramasının yapılması,
- Kaynakların sağlanması, gözden geçirilmesi, kimliklendirilmesi ve değerlendirilmesi,
- Araştırmanın dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütlerinin belirlenmesi ve değerlendirmeye alınacak çalışmaların seçilmesi,
- Seçilen çalışmaların çözümlenmesi ile ortak temalar ve bu temalara ait alt temaların oluşturulması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması,
- Temalar çerçevesinde elde edilen bulguların sentezlenerek çıkarımların yapılması,
- Sürecin ve bulguların ayrıntılı bir şekilde raporlaştırılması” (Mark Hirshon vd., 2013).

Bir diğer model olan birleşik metodolojik model meta-sentez aşamalarında sıklıkla kullanılan modeldir. Bu model de yedi aşamadan oluşur. Bu model aynı zamanda etnografik olmayan çalışmaların sentezlenmesine ve metodolojik olarak heterojen çalışmaların birleştirilmesine izin verir (Campbell vd., 2003). Aynı zamanda meta-

sentez metodolojik prosedürünün dört kısmına göre oluşturulur (Sandelowski ve Barroso, 2013). Bunlar: kapsamlı araştırma, nitel birincil çalışmaların raporlarının değerlendirilmesi, çalışmaların sınıflandırılması ve bulguların sentezidir (Barnett ve Thomas, 2009).

Yukarıda kullanılan modeller ve aşamalar bu şekildedir ancak en çok kullanılan ve tercih edilen model Sandelowski ve Barroso (2013)'ün kullandığı meta-sentez aşamalarıdır. Bunlar:

1. Araştırma sorusunun belirlenmesi,
2. Sistemik literatür taramasının yapılması,
3. Araştırmaların dikkatli yeniden okunması (bulguların sınıflandırılması, bulguların çıkarılması, düzenlenmesi, gruplanması ve soyutlanması),
4. Nitel bulguların analizi,
5. Çalışmaların birbirine çevrilmesi,
6. Nitel bulguların sentezi,
7. Bulguların sunumudur.

Araştırma Sorusunun Belirlenmesi

Dikkatle oluşturulmuş bir araştırma sorusu, hem çalışmanın yönünü hem de belirlenen makalelerin sayısını ve aralığını etkileyeceğinden önemlidir (Finlayson ve Dixon, 2008). Meta-sentezin amacı, mevcut bilgi durumuna bilimsel bir katkı sağlanması, bir araştırma boşluğunun doldurulması ve fenomenin kavramsal modellerinin tasarlanmasıdır (Chrastina, 2018). Araştırma sorusunu tanımlamak çok önemli bir alt adımdır (Toye vd., 2014). Bu soru ilgi çekici olacak kadar geniş ancak yönetilebilecek kadar küçük olmalıdır (Evans ve Pearson, 2001). Ayrıca yeterince araştırmacı tarafından araştırılmış olmalıdır (Finfgeld-Connett ve Johnson, 2013). Meta-sentezde uygulamaya yönelik sonuçlar çıkarmak için yayınlanmış bilgileri entegre etmek ve yeni bir yorum sunarak görünen tutarsız bulguları ele almak amacıyla araştırma soruları oluşturulur. PICO: Population, Intervention, Comparison and Outcomes (Nüfus, Müdahale, Karşılaştırma ve Sonuçlar) yöntemine göre araştırma soruları belirlenmektedir (Dixon-Woods vd., 2006). Dahil etme ve dışlama kriterleri; metodolojik yönlere, seçilen katılımcılara, tematik odaklara veya dil özelliklerine göre sabitlenebilir (Higgins vd., 2019).

Sistematik Bir Literatür Taramasının Yapılması

Bu aşamada araştırmacı tarafından, literatür taramasına rehberlik edecek anahtar kelimeler seçilir. Kim, ne ve zaman parametreleri, dahil etme ve hariç tutma kriterlerini belirlemektedir. Arama boyunca araştırmacı sürekli olarak arama terimlerinin veya zaman çerçevesinin tanımlarını yapmaktadır (Chrastina, 2018). Meta-sentez süreci kavramsal olarak ilgili çalışmaları içerir.

Hem dar hem de daha geniş kapsamlı arama prosedürlerinin bir kombinasyonu sıklıkla kullanılır. İlgili çalışmalar çok sayıda veri tabanında ve arama motorunda aranabilir. Tam metinler, Google Scholar veya ResearchGate platformu aracılığıyla aranabilir. El ile arama ile elektronik aramaların bir kombinasyonu sıklıkla kullanılır. Tanımlanan ilgili çalışmaların asgari sayısı belirtilmemiş olsa da, genellikle iki ila üç yüz çalışma olmalıdır (meta-sentez temasına, araştırma sorularının kapsamına ve araştırma hedeflerinin karmaşıklığına bağlı olarak). Meta-sentez sürecine dahil edilen son çalışma sayısı, araştırmacıların kararına, araştırma bağlamına ve kaynakların mevcudiyetine bağlıdır. Bazı yazarlar tarafından, bir meta-sentezin en az 10 veya 12 birincil çalışmayı içermesi gerektiği söylenir (Barnett ve Thomas, 2009). Dahil edilecek çalışmaların sayısında herhangi bir sınır yoktur; bu, sonuçların mümkün olduğunca doygun ve aktarılabilir olmasını sağlamak içindir. Arama terimleri, araştırmanın ilk aşamasında kullanılır ve diğer arama terimleri, ikinci arama aşamasına eklenebilir (Chrastina, 2018).

Çalışmaların Dikkatli ve Yeniden Okunması

Araştırmacılar bu aşamada, dahil edilen çalışmaları kapsamlı bir şekilde dikkatli ve yeniden okumaktadır. Bu süreç aynı zamanda hangi verilerin çıkarılacağı ve nasıl elde edilebileceğinin belirlenmesine de yardımcı olmaktadır. Çalışmalar, metinlerin ve her çalışmadan çıkarılan temaların ayrıntılarına özellikle dikkat edilerek tekrar tekrar okunur. Bireysel metin değerlendirmesinin temel amacı iki yönlüdür: Çalışmaların dahil etme kriterlerini karşılayıp karşılamadığını keşfetmek ve metodolojik olarak güçlü ve zayıf yönleri değerlendirmek şeklindedir (Ludvigsen vd., 2016). Araştırmada, her çalışmada temel temaların araştırmacı ekip tarafından önceden tanımlanmış kayıt sayfalarına kaydedilmesi aşaması sürekli olarak tekrar etmektedir (Clemmens, 2003). Şeffaflık en önemli hususlardandır ve araştırmacılar, stratejilerine nasıl ulaştıklarını ve bunun zaman içinde nasıl geliştiğini belirtmelidir. Bu, ulaşılan sonucun gerçekliğini en üst düzeye çıkarır. Bu şeffaflık, stratejiyi kullanan çalışmaların sayısının bir akış

şemasını ve hariç tutulanların gerekçesi ile birlikte gözden geçirilen makalelerin nihai listesine kadar olan aşamaları içerir (Walsh ve Downe, 2005). Farklı araştırmacılar tarafından temel kavramları çıkarmak ve bulguları karşılaştırmak, ortak bir anlayış kazanmak için gerekli adımlardır. İlk aşamada, yazarların veri yorumlarının ana temalarına odaklanan verilerin çıkarılması tercih edilir. İkinci aşamada bireysel katılımcıların alıntıları birinci dereceden yapılar olarak kabul edilir. Üçüncü dereceden yapılar, meta-sentezin yayınlama süreci içeriğine dahil edilir; bu en yüksek düzeydeki yorumlamadır (Sandelowski ve Barroso, 2003). Üçüncü aşamanın temel amacı, benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek ve sonraki adımlar için verileri hazırlamaktır. Birinci dereceden yapılar, birinci dereceden şemada tablo haline getirilip açıklanır. Bu şema, yapıları olan bir sütunu, tema başlığı ve makale numaralarını içeren başka bir sütunu ve temanın bir açıklamasını içerir (Chrastina, 2018).

Meta-sentezde nitel araştırma çalışmalarını değerlendirmek amacıyla çeşitli kontrol listeleri mevcuttur. Birincil nitel araştırma çalışmalarının kalitesini değerlendirme aracı, Kritik Değerlendirme Becerileri Programıdır (CASP). Kritik Değerlendirme Becerileri Programı nitel araştırmaya yeni başlayan araştırmacılar için özel olarak geliştirilmiştir. Değerlendirme süreci boyunca araştırmacıya rehberlik edilir. Nitel araştırma çalışmalarının titizliğini, güvenilirliğini ve ilişki düzeyini belirlemeye yardımcı olur (CASP 2018). Meta-sentez çalışması için bulguların yorumlanması; kavramsal bir çerçeve oluşturmak için her bir çalışmadan elde edilen bulguların özetlenmesi ve bu özetlerin temalaştırılması şeklinde yapılmaktadır (Öz, 2019).

Bulgular yeniden ve dikkatli bir şekilde okunduktan sonra bulguların sınıflandırılması, bulguların çıkarılması, düzenlenmesi, gruplanması ve soyutlanması aşamaları izlenir (Sandelowski ve Barroso, 2006).

Bulguların Sınıflandırılması: Bu aşama tarihsel olarak en yakın veriden en uzaktaki veriye nitel bulguların tipolojisinin oluşturulmasını içerir.

Bulguların Çıkarılması: Veri çıkarma aşamasında, rapor edilen bir çalışmanın sınırları içinde üretilen Bulgular ayrılır.

Bulguların Düzenlenmesi: Bu aşamada bulgular herhangi bir okuyucu için olabildiğince erişilebilir kılmak için düzenlenir.

Bulguları Gruplama: Bu aşamada aynı konuyla ilgili görünen bulgular gruplanır.

Bulguları Soyutlama: Bu aşamada sınıflandırma yapılarak ve kısa ifadeler kullanılarak içerik kapsamlı bir şekilde yakalanır.

Nitel bulguların analizi

Nitel bulguların analizi aşamasında meta-senteze dahil olan çalışmalarda ortaya çıkan temalar belirlendikten ve gruplandırıldıktan sonra, tüm temalara bakılarak temalar arasındaki ilişkilerin aranmasını içeren zorlu ve dikkatli bir süreç gerçekleşir. Bu süreç araştırmacılar tarafından nihai kategorileri geliştirmeden önce belirlenen temaları kategoriler halinde birleştirmek için tematik bir analiz yaklaşımının uygulanmasını da içerir. Aynı zamanda sürecin ayrıntılı bir açıklaması ve şeffaflığının gerekliliğine uygun olarak ilerlenir. Araştırmacılar kademeli olarak gelişen kavramsal bir kodlama çerçevesi kullanmaktadır. Bu yaklaşım zaman açısından verimlidir ve tüm veri setine ilişkin ayrıntılı iç görüler oluşturmada, özellikle çalışmalar doğrudan ilişkili değilse son derece yararlıdır (Chrastina, 2018). Ek olarak, oluşturulan çerçeve genişletilebilir veya azaltılabilir

Çalışmaların birbirine çevrilmesi

Meta-sentez analizinde en zor aşamalardan birisi çalışmaların birbirine çevrilmesi aşamasıdır. Bu aşamada önerilen üç yaklaşım kullanılabilir. Bunlar, “*kavramsal çeviri*” (aynı zamanda karşılıklı çeviri olarak da adlandırılır), “*çürütücü çeviri*” (dahil edilen çalışmalardan çelişkili bulguların araştırılması, incelenmesi ve bütünleştirilmesi) ve “*argüman satırı*” (kısa bir paragraf, diyagram veya kavramsal model kullanarak sentezlenen parçaların tüm yönlerinin bir resmini oluşturmak) olarak sıralanabilir. Her çalışmayı diğer çalışmaların terimlerine veya metaforlarına çevirme süreci, her çalışmanın ayrıntılarını bir bütün olarak korumak amacıyla benzersizdir (Clemmens, 2003). Bu aşamada genellikle benzerlik ve farklılıkların sürekli karşılaştırması yapılır. Bu aşamanın sonucu, tematik olarak kodlanmış tüm verilerin ayrıntılarının ve boyutlarının bir açıklaması ve bir sentez modeli olmaktadır.

Nitel bulguların sentezi

Bu aşama, yeni anlayışlar geliştirmek için daha yüksek düzeyde bir yorumlamayı içerir (Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual: 2014). Bu yorumlama, çevrilen temaların bir araya getirilmesi ve anlamlandırılmasıyla elde edilir. Tüm temalardan sentezlenen veriler, tüm kategoriye yansıtan bir sentez üretmek için birlikte eşleştirilir. Böylece, araştırmacıların görüşlerini yansıtmaya ve kavramsal modeller oluşturmaya yardımcı

olunur. Literatür taraması ve seçilen makalelerin meta-sentezine dayanarak, fenomenin kavramsal bir modeli önerilir. Nitel araştırma bulgularını meta özetler halinde sentezlemek, Sandelowski ve Barroso (2003)'nun yaklaşımının özelliklerinden biridir. Meta özet, metin bulgularının çıkarılması, ayrılması, gruplandırılması, sayılara ve ifadelere soyutlanmasını içeren yinelemeli bir süreçtir.

Bulguların sunumu

Bu aşama, meta-sentez sürecinin son aşamasıdır. Bu aşamada sentezin oluşturulmasında atılan adımlar açıklanır. Yazarlar grafikler, tablolar ve şekiller gibi görsel görüntüler kullanabilir. Aynı zamanda sayısal veriler sunulur. Verilerin, alıntılarının ve entegrasyondan elde edilen kavramsal modelin veya çalışma hipotezlerinin gelişiminin zengin açıklamaları sunulur (Chenail vd., 2018). Bulguların (sonuçlar, yorumlar, kavramsal model/modeller) etkin bilgi aktarımını sağlayacak akademik ürüne dönüşmesi ve uluslararası karşılaştırmaların yapılması araştırmaların değerini artıracaktır.

Yaşlılık Alanında Gerçekleştirilen Meta-Sentez Örnekleri

Bu çalışmada yaşlılık alanında yapılmış olan meta-sentez örneklerinin verilme amacı öncelikli olarak araştırmacılara yukarıda belirtilmiş olan meta-senteze ait tanım, içerik, süreç, veri sentezi ve raporlama üzerinde örnek oluşturmaktır. Bu örnek birikimini araştırmacılara sunabilmek için "yaşlılık" olgusu ele alınmıştır. Hem araştırmacılara meta-sentezin gerçekleştirilmesi için örnekler sunabilmek, hem de ulusal literatürde yaşlılık alanında meta-sentez çalışmasının yapılmamış olması bu bölümü oluşturmayı gerekçelendirdi.

Uluslararası düzeyde gerçekleştirilen meta-sentez çalışmaları ise Tablo 1'de gösterilmektedir. Her bir makaleye ait açıklama ve süreçler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1: Yaşlılık Alanında Gerçekleştirilen Meta-Sentez Örnekleri

Yazar Adları	Makalenin Adı	Yılı	Makalenin Amacı
1. Kevin Moore, Emma O'Shea, Lorna Kenny, John Barton, Salvatore Tedesco, Marco Sica, Colum Crowe, Antti Alamäki, Joan Condell, Anna Nordström, Suzanne Timmons	Older Adults' Experiences With Using Wearable Devices: Qualitative Systematic Review and Meta-synthesis	2021	Yaşlı bireylerin giyilebilir cihaz kullanımıyla ilgili deneyimini ve giyilebilir cihazların kabulüne ve kullanımına katkıda bulunan faktörleri anlamak için giyilebilir bir cihazla denemedikten sonra kullanıcı deneyimine ilişkin nitel araştırmaları sentezlemek amaçlanmaktadır.
2. Anne Clancy, Nina Simonsen, Johanne Lind, Anne Liveng, Aud Johannessen	The meaning of dignity for older adults: A meta-synthesis	2021	İskandinav ülkelerindeki yaşlı yetişkinlerin bakış açısıyla haysiyet anlayışlarını araştırmak amaçlanmaktadır.
3. Gail J Sullivan Christine L Williams	Older Adult Transitions into Long-Term Care A Meta-Synthesis	2017	Yaşlı bireylerin uzun süreli bakıma geçiş deneyimlerinin bir değerlendirmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.
4. Kimberly Charlton, Carolyn M. Murray , Saravana Kumar	Perspectives of older people about contingency planning for falls in the community: A qualitative meta-synthesis	2017	Toplulukta yaşayan yaşlı insanların, düşme sonrası hızlı bir şekilde yardım almak için acil durum planlamasının kullanımına ilişkin bakış açılarını keşfetmek amaçlanmaktadır.
5. R. Turner Goins, Jacqueline Jones, Marc Schure, Dori E. Rosenberg, Elizabeth A. Phelan, Sherry Dodson, Dina L. Jones	Older Adults' Perceptions of Mobility: A Metasynthesis of Qualitative Studies	2015	Yaşlı bireylerin hareketlilik algılarını bildiren çalışmalarını belirlemek, standartlaştırılmış bir metodolojik kalite değerlendirmesi yapmak ve çalışmaların meta-sentezini yürütmek amaçlanır.

1. Moore ve arkadaşlarının (2021) yaptığı meta-sentez çalışmasında kullanıcı deneyimini ve giyilebilir cihazların kullanımına katkıda bulunan faktörleri anlamak için giyilebilir bir cihazla günlük bir denemeden sonra kullanıcı deneyimine ilişkin nitel araştırmaları sentezlemek amaçlamış ve altı çalışma dahil edilmiştir. Bu altı çalışmadan da on iki alt temadan oluşan dört anahtar kavram bulunmaktadır. Bu anahtar kavramlar şunlardır: “kullanıcının etkileşime açıklığı ve işlevsel yeteneği”, “cihaz kullanımı için motivasyon”, “günlük hayata entegrasyon” ve “cihaz özellikleri” şeklindedir. Bu inceleme sonucunda, birkaç kilit faktörün, yaşlı bireyler tarafından giyilebilir cihazların kabulünü ve kullanımını etkilediği bulunmuştur.

2. Clancy ve arkadaşlarının (2021) yürüttüğü meta-sentez çalışmasını aşamalar halinde incelediğinde araştırma sorusu “İskandinav ülkelerindeki yaşlı bireylerin bakış

açısıyla haysiyet anlayışları nedir?" olarak belirlenmiştir. Sonrasında 'onur' anahtar kelimesinin *yaşlı bireyler, kişiler, deneyimler, algılar, zorluklar, engeller* ve *zorluklarla* birleştirildiği çok sayıda elektronik veri tabanında bir pilot araştırma yapılmıştır. Tarama dili olarak İngilizce seçilmiştir. PICO aracı, araştırma odağını netleştirmeye, dahil etme ve hariç tutma kriterlerini belirlemeye yardımcı olmuştur. PICO tablosuna, dahil etme ve dışlama kriterleri tablolarına yer vermişlerdir. Arama, Ocak ve Şubat 2018'de yapılmıştır. PubMed (Medline dahil), EMBASE, PsycINFO, CINAHL, AgeLine, SweMed + ve Norart çevrimiçi veri tabanlarından bilimsel dergilerde yayınlanan ilgili ampirik araştırma makaleleri alınmıştır. Arama işlemi için kullanılan anahtar kelimeler, 'haysiyet', 'deneyimler', 'algı', 'zorluklar', 'engeller', 'zorluklar' ve 'niteliksel' ile birlikte 'yaşlı' ve 'en yaşlı' olarak belirlenmiştir.

Sistemik literatür taramasını bir akış şeması olarak göstermişlerdir. Araştırma süreci ve sonuçta ortaya çıkan değerlendirme, yazarlar tarafından önce bireysel daha sonra çiftler halinde ve son olarak beş yazarın da hazır bulunduğu bir grup toplantısında gerçekleştirilmiştir. Süreç 10 çalışma ile sonuçlanmış ve dahil edilmek için uygun kabul edilmiştir. Makalelerin kalitesini değerlendirmeye yardımcı olan 10 sorudan oluşan CASP kılavuzu kullanılmıştır. Bu değerlendirme Tablo 3 olarak gösterilmiştir. Dahil edilen 10 çalışmanın özellikleri Tablo 4 olarak sunulmuştur. Sonrasında analiz aşamasında her çalışmadan elde edilen bulgular dikkatle okunmuştur. Ana kavramlar ve metaforlar, benzer veya birbirine zıt olup olmadıklarını belirlemek için çalışmalar arasında karşılaştırılmıştır. Bu strateji, bulguları sunmak için bir argüman hattı oluşturmayı kolaylaştırmıştır. Çalışmalar arasında bulguların karşılaştırılması, haysiyet olgusunun yeni ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını destekleyen yeni temaların yaratılmasına yol açmıştır. Çalışmalar, çalışmalar arasında bulguların karşılıklı çeviri analizini sağlamak için yeterince benzer bulunmuştur. Metaforlar, temalar, kavramlar ve bağlamlar çalışmalar arasında karşılaştırılmıştır. Yazarlar, benzerlik ve tutarsızlıkların dikkate alınması için tüm bulgulara dikkat etmeye özen göstermişlerdir. Çeviri sürecinde ekip toplantılarında olası alternatif yorumlar tartışılmıştır. Yazarlar, çalışma boyunca şeffaflık için çabalamışlardır. Yaşlı bireylerin ifadelerinin incelenmesi ve metafor kullanımı, çalışmalar arasında geçerli olan yeni temaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 10 çalışmadaki bulguların yorumlanmasına dayanarak 4 tema ortaya çıkmıştır. Bunlar: "Hasta bir beden ve zihin – onur için bir tehdit mi?", "Hiç kimse olma korkusu – kabul edilme ihtiyacı", "Katılımın

ve yeteneklerin önemi”, “Kurban olmak, kapana kısılmış hissetmek” şeklindedir. Bu 4 tema başlıklar altında katılımcıların ifadeleri ve araştırmacıların yorumlarıyla açıklanmıştır. Sonrasında araştırmacılar çalışmada metodolojik yansımalar, güçlü yönler ve sınırlamalardan bahsetmişlerdir. Ve son olarak öneriler ve ulaşılan sonuç kısmıyla çalışmayı sonlandırmışlardır.

3. Sullivan ve arkadaşlarının (2017) yaptığı meta-sentez çalışmasında yaşlı yetişkinlerin uzun süreli bakıma geçiş deneyimlerinin bir değerlendirmesini sağlamak amaçlanmış ve dokuz çalışmanın dahil edildiği görülmüştür. Bu meta-sentez üç temayı ortaya çıkarmaktadır. Bu temalar; “Bir yas süreci gerektiren acılı kayıp”, “Yeni bir benlik duygusunu sürdürmek için özerklik kazanarak istikrar arayışı” ve “Benzersiz bir iç dengeye ulaşıldığında kabul” şeklindedir. Bulgular, uzun süreli bakıma geçiş yapan yaşlı bireylerin kaçınılmaz bir kayıp yaşadığını göstermektedir. Sakinlerin, özerklik, mahremiyet ve kişisel anlam sağlayan etkinliklere sahip olmakla ilgili olarak ev özlemini dile getirdikleri; kim oldukları ve hayatta başardıklarıyla tanınmak ve değer görmek istedikleri görülmektedir.

4. Charlton ve arkadaşlarının (2017) yaptığı meta-sentez çalışmasında toplulukta yaşayan yaşlı insanların, düşme sonrası hızlı bir şekilde yardım almak için acil durum planlamasının kullanımına ilişkin bakış açılarını keşfetmek amaçlanmış ve altı çalışma dahil edilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bulguların yorumlayıcı analizinden, yaşlıların bir düşüşün ardından hızla yardım almak için acil durum planlamasına ilişkin bakış açıları hakkında üç tema geliştirilmiştir. Bu temaların 'tutumların bir karışımı', 'dikkatli müzakereler' ve 'bir endişe kaynağı' olarak belirlendiği görülmektedir. Düşmeler için yaşlılarda acil durum planlaması alanında türünün ilk örneği olan bu meta-sentezde, acil durum planlarına sağlık profesyonellerinin yaşlı bireyler kadar değer verilmeyebileceğinin vurgulandığı görülmektedir. İstenen acil durum planları bireyler arasında farklılık gösterir ve genellikle farklı tutumlar, korkular, endişeler gibi bir dizi faktörden etkilenir. Bu faktörleri tanımadan, herhangi bir uygulamanın başarısız olması muhtemeldir. Bu nedenle, sağlık profesyonellerinin yaşlıların koşullarını göz önünde bulundurması ve düşmeler için acil durum planlamasına yönelik hedeflenen stratejilerin uygulanabilmesi için karar vermede seçenekler sunması önemlidir şeklinde bir sonuca varılmıştır.

5. Goins ve arkadaşlarının (2015) yaptığı meta-sentez çalışmasında yaşlı yetişkinlerin hareketlilik algılarını bildiren çalışmaları belirlemek, standartlaştırılmış bir metodolojik

kalite değerlendirmesi yapmak ve tanımlanan çalışmaların bir meta-sentezini yürütmek amaçlanmış ve on iki çalışma dahil edilmiştir. Bu on iki çalışmanın sonucunda üç ortak tema oluşturulmaktadır. Bu temalar ise şunlardır: “Hareketlilik benlik duygusunun ve bütün hissetmenin ayrılmaz bir parçasıdır”, “Destekli hareketlilik yaşamak için temeldir” ve “Uyum sağlama, ilerlemenin anahtarlarıdır” şeklindedir. Bu meta-sentezin sonucunda hareketliliğin yalnızca fiziksel işlevi değil, aynı zamanda zihinsel sağlığı, duygusal sağlığı, sosyal sağlığı ve benlik duygusunu da etkilediğini vurgulanmıştır. Hareketliliğin, yaşlı bireylerin bildikleri gibi yaşama katılmaya devam edebilmeleri için hayati önem taşıdığı görülmektedir.

Örneklerden de görüleceği gibi yaşlılık alanında meta-sentez çalışmalarının odağı, giyilebilir teknolojiler, haysiyet, bakım deneyimleri, düşme sonrası acil durum planlaması, hareketlilik algılarının belirlenmesine yönelik düşünce ve deneyimlerine ilişkindir. Verilen örneklerde yaşlılık alanında meta-sentezin özellikleri yer almış ve süreçleri takip edilmiştir.

SONUÇ

Meta-sentez nitel araştırmalar arasında ilgili verileri bütünleştirme ve yorumlamaya yönelik bu sistematik süreç, bir nitel araştırma bütününe açıklamak ve belirli bir konunun anlaşılmasını derinleştirmek için bir çerçeve sağlarken, araştırma ve uygulama arasındaki boşluğun azaltılmasına benzersiz ve önemli bir katkı sağlar.

Nitel araştırma yönteminin özellikleri ve felsefesini temel alırken kendi içinde yapılandırılmış bir süreci barındırır. Özelinde meta-sentez ilgi duyulan alanda yeni teoriler üretmek, kavramsal modeller geliştirmek, boşlukları doldurmak, geniş ve derin anlayış geliştirmek ve bilgi birikimi arttırmak için kullanılmaktadır. Meta-sentezin özellikleri arasında nitel veriyi kullanmak öncelikli olarak yer alırken; araştırmacıların bilgili ve deneyimli olması, çalıştıkları alana ilgi duyulması, senteze ait hedeflerin, örneklemin, değerlendirme kriterlerinin, sentez yöntemlerinin belirlenmesi gerekir. Yaklaşımları arasında “meta-etnografi” ön planda yer alırken, farklı yaklaşımları da bulunmaktadır.

Bunlarla birlikte meta-sentez çalışmaları yüksek kaliteli nitel araştırmaların azlığı ve araştırmacıların deneyimleri konusunda sınırlılık göstermektedir.

Meta-sentezin metodolojik kriterleri; kapsamının belirlenmesi, arama ve erişimin standartlaştırılması, dahil etme-hariç tutma kriterlerinin belirlenmesi, zaman çerçevesinin belirlenmesi, örneklem ve kalite değerlendirmesinin yapılması, veri sentezinin yapılması gerekmektedir. Bu metodolojik kriterler temelinde meta-sentez çalışmasının süreci genel itibari ile; araştırma sorusunun belirlenmesi, literatür taramasının yapılması, araştırmaların yeniden okunması, nitel bulguların analizi, çalışmaların birbirine çevrilmesi, nitel bulguların sentezi ve bulguların sunum aşamalarından oluşur. Araştırmaları yeniden okurken bulguların sınıflandırılması, bulguların çıkarılması, düzenlenmesi, gruplanması ve soyutlanması işlemlerinin gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Ayrıca bu sürecin bir araştırma ekibi ile birlikte gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Meta-sentezden elde edilen kanıtın olası doğasına yönelik ve bazı yönleri hakkında şu anda fikir birliği olmamasına rağmen, meta-sentez nitel araştırmacılar için önemli bir yaklaşımdır ve yaşlı bireylere yönelik hizmetlerin bağlamsal boyutlarının anlaşılmasını derinleştirebilir.

Yaşlılık alanında yapılan meta-sentez çalışmaları yaşlıları ve yaşlılığın bağlamını açıklaması açısından kıymetlidir. Önemli olan yaşlı bireyin ne hissettiği, deneyimlediği ve çevresindekilerle etkileşimi sırasında nelerin ortaya çıktığıdır. Nitel araştırmaların ortak yorumu olan meta-sentez çalışmalarıyla bu durum sağlanır.

Her alanda olduğu gibi yaşlı sağlığı alanında da meta-sentez araştırmaları yapılması oldukça gereklidir çünkü meta-sentez araştırmaları, araştırmacıların yaşlı bireylerin deneyimlerini daha iyi anlamalarına olanak tanır. Literatürdeki boşlukları belirlemek ve gelecekteki araştırmaların nereye odaklanılacağına dikkat çekmek için meta-sentez kullanmak değerli olacaktır.

Bu çalışmanın sonucunda uygulayıcıların nitel araştırma konusunda bilgi ve deneyim edinmesi; meta-sentez konusunda bilgi ve deneyim edinmeleri; ilgi duydukları alanlar ile ilgili meta-sentez aşamalarını takip ederek meta-sentez denemeleri yapmaları önerilmektedir.

Özellikle ulusal literatürde yaşlılıkta olduğu gibi farklı alanlarda da boşluklar bulunmaktadır. Bu çalışmadan yola çıkarak okuyucular kendilerine ulusal literatürde yer almayan konulara ait meta-sentez araştırması gerçekleştirebilirler. Bu açıdan bakıldığında söz konusu alanlara ilişkin çalışmaların arttırılması önerilebilir. Ayrıca

ulusal meta-sentez çalışmalarının niteliği ve niceliği artırılarak, uluslararası meta-sentez araştırmaları da gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Arai, L., Britten, N., Popay, J., Roberts, H., Petticrew, M., Rodgers, M., & Sowden, A. (2007). Testing methodological developments in the conduct of narrative synthesis: A demonstration review of research on the implementation of smoke alarm interventions. *İçinde Evidence and Policy*. <https://doi.org/10.1332/174426407781738029>
- Aspfors, J., & Fransson, G. (2015). Research on mentor education for mentors of newly qualified teachers: A qualitative meta-synthesis. *Teaching and Teacher Education*. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.02.004>
- Atkins, S., Lewin, S., Smith, H., Engel, M., Fretheim, A., & Volmink, J. (2008). Conducting a meta-ethnography of qualitative literature: Lessons learnt. *BMC Medical Research Methodology*. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-8-21>
- Barnett-Page, E., & Thomas, J. (2009). Methods for the synthesis of qualitative research: A critical review. *BMC Medical Research Methodology*. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-9-59>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. *İçinde Bilimsel araştırma yöntemleri*. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Campbell, R., Pound, P., Pope, C., Britten, N., Pill, R., Morgan, M., & Donovan, J. (2003). Evaluating meta-ethnography: A synthesis of qualitative research on lay experiences of diabetes and diabetes care. *Social Science and Medicine*. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00064-3](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00064-3)
- CASP 2018: Critical Appraisal Skills Programme (2018) – Qualitative Checklist.[<https://casp-uk.net/casp-tools-checklists/>] adresinden 23.05.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Charlton, K., Murray, C. M., & Kumar, S. (2017). Perspectives of older people about contingency planning for falls in the community: A qualitative meta-synthesis. *İçinde PLoS ONE*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0177510>
- Chenail, R. J., Thomas-Purcell, K. B., George, S. St., & Wulf, D. (2018). An Introduction to Qualitative Meta-Synthesis TQR Conference 2018. *TQR Conference 2018*.
- Chrastina, J. (2018). META-SYNTHESIS OF QUALITATIVE STUDIES: BACKGROUND, METHODOLOGY AND APPLICATIONS. *NORDSCI Conference proceedings Book 1 Volume 1*. <https://doi.org/10.32008/nordsci2018/b1/v1/13>
- Clancy, A., Simonsen, N., Lind, J., Liveng, A., & Johannessen, A. (2021). The meaning of dignity for older adults: A meta-synthesis. *Nursing Ethics*.

<https://doi.org/10.1177/0969733020928134>

- Clemmens, D. (2003). A Meta-Synthesis of Qualitative Studies. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing*.
- Creswell JW.(2013). Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. In:Nitel araştırma yöntemleri. Ankara:Tarcan.
- Creswell JW.(2020). Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. In:Nitel araştırma yöntemleri. Ankara:Tarcan.Debout, C. (2016). La méta-synthèse. *Soins*. <https://doi.org/10.1016/j.soin.2015.11.001>
- Dew, K. (2007). A health researcher's guide to qualitative methodologies. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.1111/j.1753-6405.2007.00114.x>
- Dixon-Woods, M., Bonas, S., Booth, A., Jones, D. R., Miller, T., Sutton, A. J., Shaw, R. L., Smith, J. A., & Young, B. (2006). How can systematic reviews incorporate qualitative research? A critical perspective. İçinde *Qualitative Research*. <https://doi.org/10.1177/1468794106058867>
- Erwin, E. J., Brotherson, M. J., & Summers, J. A. (2011). Understanding qualitative metasynthesis: Issues and opportunities in early childhood intervention research. *Journal of Early Intervention*. <https://doi.org/10.1177/1053815111425493>
- Evans, D., & Pearson, A. (2001). Systematic reviews of qualitative research. *Clinical Effectiveness in Nursing*. <https://doi.org/10.1054/cein.2001.0219>
- Finfgeld-Connett, D., & Johnson, E. D. (2013). Literature search strategies for conducting knowledge-building and theory-generating qualitative systematic reviews. *Journal of Advanced Nursing*. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2012.06037.x>
- Finlayson, K. W., & Dixon, A. (2008). Qualitative meta-synthesis: a guide for the novice. *Nurse researcher*. <https://doi.org/10.7748/nr2008.01.15.2.59.c6330>
- Glass, G. V. (1976). Primary, Secondary, and Meta-Analysis of Research. *Educational Researcher*. <https://doi.org/10.2307/1174772>
- Goins, R. T., Jones, J., Schure, M., Rosenberg, D. E., Phelan, E. A., Dodson, S., & Jones, D. L. (2015). Older adults' perceptions of mobility: A metasynthesis of qualitative studies. *Gerontologist*. <https://doi.org/10.1093/geront/gnu014>
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. İçinde *Health Information and Libraries Journal*. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Hannes, K., Lockwood, C., & Pearson, A. (2010). A comparative analysis of three online appraisal instruments' ability to assess validity in qualitative research. *Qualitative Health Research*. <https://doi.org/10.1177/1049732310378656>
- Hannes, K., & Macaitis, K. (2012). A move to more systematic and transparent

- approaches in qualitative evidence synthesis: Update on a review of published papers. *Qualitative Research*. <https://doi.org/10.1177/1468794111432992>
- Higgins, J. P. T., Thomas, J., Chandler, J., Cumpston, M., Li, T., Page, M. J., & Welch, V. A. (2019). *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions*. Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions, 1–694.
- Jensen, L. A., & Allen, M. N. (1996). Meta-Synthesis of Qualitative Findings. *Qualitative Health Research*. <https://doi.org/10.1177/104973239600600407>
- Jones, M. L. (2004). Application of systematic review methods to qualitative research: Practical issues. İçinde *Journal of Advanced Nursing*. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03196>.
- Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. Türkiye.
- Lachal, J., Revah-Levy, A., Orri, M., & Moro, M. R. (2017). Metasynthesis: An original method to synthesize qualitative literature in psychiatry. *Frontiers in Psychiatry*. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2017.00269>
- Lee, R. P., Hart, R. I., Watson, R. M., & Rapley, T. (2015). Qualitative synthesis in practice: some pragmatics of meta-ethnography. *Qualitative Research*. <https://doi.org/10.1177/1468794114524221>
- Ludvigsen, M. S., Hall, E. O. C., Meyer, G., Fegran, L., Aagaard, H., & Uhrenfeldt, L. (2016). Using Sandelowski and Barroso's Meta-Synthesis Method in Advancing Qualitative Evidence. *Qualitative Health Research*. <https://doi.org/10.1177/1049732315576493>
- Mark Hirshon, J., Risko, N., Calvillo, E. J. B., de Ramirez, S. S., Narayan, M., Theodosis, C., & O'Neill, J. (2013). Health systems and services: The role of acute care. *Bulletin of the World Health Organization*. <https://doi.org/10.2471/BLT.12.112664>
- Mohammed, M. A., Moles, R. J., & Chen, T. F. (2016). Meta-synthesis of qualitative research: the challenges and opportunities. *International Journal of Clinical Pharmacy*. <https://doi.org/10.1007/s11096-016-0289-2>
- Moore, K., O'Shea, E., Kenny, L., Barton, J., Tedesco, S., Sica, M., Crowe, C., Alamäki, A., Condell, J., Nordström, A., & Timmons, S. (2021). Older adults' experiences with using wearable devices: Qualitative systematic review and meta-synthesis. İçinde *JMIR mHealth and uHealth*. <https://doi.org/10.2196/23832>
- Noblit, G. W., & Hare, R. D. (1988). Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies (Qualitative Research Methods). İçinde *Counterpoints*.
- Noyes, J & Lewin, S. . (2011). Chapter 6: Supplemental Guidance on Selecting a Method of Qualitative Evidence Synthesis , and Integrating Qualitative Evidence with Cochrane Intervention Reviews Key points. *Supplementary Guidance for Inclusion of Qualitative Research in Cochrane Systematic Reviews of*

Interventions.

- Polat, S., Ay O.(2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*.
- Ring, N., Jepson, R., & Ritchie, K. (2011). Methods of synthesizing qualitative research studies for health technology assessment. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*. <https://doi.org/10.1017/S0266462311000389>
- Sandelowski, M., & Baroso, J. (2006). Handbook for Synthesizing Qualitative Research About the Authors.
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2003). Focus on research methods toward a metanalysis of qualitative findings on motherhood in HIV-positive women. *İçinde Research in Nursing and Health*. <https://doi.org/10.1002/nur.10072>
- Stern, P. N., & Harris, C. C. (1985). Women's health and the self-care paradox. A model to guide self-care readiness. *Health Care for Women International*. <https://doi.org/10.1080/07399338509515689>
- Sullivan, G. J., & Williams, C. (2017). Older adult transitions into long-term care: A meta-synthesis. *Journal of Gerontological Nursing*. <https://doi.org/10.3928/00989134-20161109-07>
- Systematic Reviews & Other Review Types.[<https://guides.temple.edu/c.php?g=78618&p=4178716>] adresinden 10.04.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Tang, X. (2009). Qualitative meta-synthesis techniques for analysis of public opinions for in-depth study. *Lecture Notes of the Institute for Computer Sciences, Social- Informatics and Telecommunications Engineering*. https://doi.org/10.1007/978-3-642-02469-6_111
- Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme . *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi* , 20 (1) , 153-172 .
- The Joanna Briggs Institute. (2014). Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual:2014 Edition. *İçinde Journal of Chemical Information and Modeling*.
- Timulak, L. (2014). Meta-analysis of qualitative studies: A tool for reviewing qualitative research findings in psychotherapy. *İçinde Quantitative and Qualitative Methods in Psychotherapy Research*. <https://doi.org/10.4324/9780203386071>
- Tong, A., Flemming, K., McInnes, E., Oliver, S., & Craig, J. (2012). Enhancing transparency in reporting the synthesis of qualitative research: ENTREQ. *BMC Medical Research Methodology*. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-12-181>
- Toye, F., Seers, K., Allcock, N., Briggs, M., Carr, E., & Barker, K. (2014). Meta-ethnography 25 years on: Challenges and insights for synthesising a large number of qualitative studies. *BMC Medical Research Methodology*. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-14-80>

Walsh, D., & Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: A literature review. İçinde *Journal of Advanced Nursing*.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03380.x>

Whitley, R., & Crawford, M. (2005). Qualitative research in psychiatry. İçinde *Canadian Journal of Psychiatry*. <https://doi.org/10.1177/070674370505000206>

Willig, C., & Wirth, L. (2018). A meta-synthesis of studies of patients' experience of living with terminal cancer. *Health Psychology*.
<https://doi.org/10.1037/hea0000581>